

רוצה לומר שישוב להיות משקה למלך ומתעסק ביינו הנה אם כן כמה שראה שהיה נוחן הכוס ביד פרעה בל יוסף לפתור לו פתרון טוב שישוב לאומנתו כשהיה ומתחוק עוד יוסף בפתורו אמר כי אם זכרתי אתך והזכרתיני אל פרעה וגו' ולפי' שאמרתי לך שני יעודים . הא' שתשוב לבינתך ונכסוך וכו' שתשוב לאומנתו לפני פרעה ותאן וחסד לפניו אתך לך ראה על שנייה . אלא כי אם לראשון כי אם זכרתי אתך כאשר ייטב לך רוצה לומר לא לפני המלך . אלא כי אם ייטב לך מבינתך וממונך יהיה לך כל כך מהסוב שהוכל לעשות עמי חסד כלומר מבינתך ומאשר לך ואם כנגד השני אמר הראיה שתשוב בן המלך כבחתה כי אם הזכרתי אל פרעה הוכל להזיאתי מן הבית הזה ואין לך שתאמר שלא יוכל המלך להזיאתי מכאן נהייתי עבד פוסיפר או מפני החטא שחטאתי לו כי גונב גונבתי מארץ העברים ולא הייתי עבד נתפש במלחמה בין הארצות והארץ העברים ומארים אובדים הם ואיני א"כ עבד מלחמה כי אם גנוב ולזה איני משועבד כפי הדין וגם פה ר"ל בבית פוסיפר לא עשיתי מאומה מהרע לשמו אותי בבור כי כל מה שאמרה אשחז כזב הוא ומפני זה יוכל המלך כפי הדין להזיאתי מכאן אם אתה תזכירני לרוממותו וזכר הכתוב ששר האופים כאשר ראה שטוב פתח יוסף את חלום שר המשקים הגיד גם הוא חלומה הכתוב הזה יורה ששר האופים היה כואב בקרבו והיה ירא לספר חלומה בפחדו שיהיה פתורו רע ומר עליו אם לא שראה שיוסף טוב פתח לשר המשקים והיתה מחשבתו שחלום שניהם אחד היה ולכן אמר לו אף אני בחלומי שראה לשנות חלומה לשר המשקים אבל יוסף למה שראה בחלומי שפרעה לא היה אוכל מהממלכה אשר על ראשו ולא היה נוחן אותו הממלכה בידו כשר המשקי' ושעוף השמים היה אוכל אותו משל ראשו גזר אומר בפתורו שהשחות מספר החלו' עם השרינים היה להורות ג"כ על שלש' ימים שבהם יגמר דינו ע"פ פרע' ולכן נזכ' בחלומי ג"כ פרעה אבל יחי' לרעתו כי ירא פרעה את ראשו מעליו ויתלה אורו על העץ והי' ראה ענין החלו' בעץ גמל' שיאלץ העוף את צפרו מעליו כי זהו מה שיפול בתלוי והעיד הכתוב שכלשר פתח לאש כן היה כי הנה ביום ה' לחלום חלום יוסף סולדת את פרעה עשה משהתה לכל עבדיו ומנה פרעה את השרים שישרתו לו . על שלחנו בסעודה והזכירו לעבוד ביום ההוא שר המשקים ושר האופים בעתם מפני כבוד המשתה והשמחה ותולדת המלך ויבוקש הדבר וימלא שהיה שר המשקים נקי משון כי המשקה שהיה במקומו לא מלאו לו עון אשר חטא ולכן החזיר אותו . לאומנתו על משקבו ונתן את הכוס באותו משתה על קף פרעה . ואת שר האופים לפי שנמלאו גם ובצו שבמקומו פשע המרדס והבנידה זה לתלותו כאשר פתח להם יוסף וסע שר האופים אחר במקומו כי היה המשתה ביום תקופת שנת חלום ולכן היה עושה את הסעודה לכל אובדיו ונתן להם מתנות כדברי הראב"ע . ואין ספק שהיה יוסף יכול לפתור החלומות ההם כפי הכח המשער והאומד באופן אחר ואיך לזקו דבריו ואין היה כ"כ מתחוק צדמתו שכן יהיה בבית הענין מחומר האפשר אם לא שיהיה פותר אותם כפי השפע האלהי הנשפע עליו ובכח רוח הקדש שיהיה חל עליו היה מדרוך פיו ולשונו להניד עתידות ההם צפרסיותם וכבר יתבאר זה עוד היטב אצל חלומות פרעה . ואמנם אמרו ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחוהו כתב רש"י שלא זכר אותו באותו יום ש"א וישכחוהו אחר כך ולכן הורק' להיות עוד אסור שתי שנים וכמו שנאמר אשרי הגבר אשר עם י"י ומנחו ולא פנה אל רבדים ושטי כוז רבדים אלו הם המזריים הנקראים רבב שנאמר אזכיר רבב ובבל לידעי . והרמב"ן פירש כי אם זכרתי אתך אם תזכירני באשר ייטב לך שתזיאתי מכאן סמוך או אם תזכירני להיות אתך באשר ייטב לך והזכרתיני אל פרעה שתשאל ממנו שיתן אותי לך לעבדך ואיני נכון במלות הכתוב ויותר נכון לפרש כי אם זכרתי אתך בשעות סימן ורש"י באחד הדברים באשר ייטב לך לעשות ולשמו אותם וזכרו בחותמך הבלוצ' אז תוכל לעשות עמי חסד שתזכירני אל פרעה והזאתני מן הבית הזה ואמר לו לפי שהזכרון הוא מהכחות הפסעיות אשר אין אדם שליט עליו . ואם ישכח מה יש לו לעשות ולזה יש לו להעזר בחכמה להיות לו לזכרון ואמר הכתוב שלא זכר שר המשקים את יוסף וישכחוהו להניד שלא עם לו הסימן כמו שצקש ממנו ולכן שכח אותו ולא דבר עליו אל פרעה וכתב הראב"ע לא זכר בפה וישכחוהו בלב . ואם כוננו שלא זכרו בפיו אל פרעה היה ראוי שיאמר ולא אזכיר כמו שאמר והזכרתיני אל פרעה אבל פירושו היותו מתקבץ אצלי שהוא חזר לשון הבחינות שאמר לו יוסף כי אם זכרתי וזכרתיני אל פרעה לכן אמר שלא זכרו לעשות עמו חסד ולתת לו חלום מבינתו . וישכחוהו מלדבר עליו אל פרעה . והותרו א"כ השאלה ה' והי' . ופה נשלם פירוש הסדר הזה והתהלה לאל על כל יכול אמן סלה :

פרשת ויהי מקץ

בעבור שמסדר הפרשיות לא עשה הנדל בסדר הזה לתקשרו' הספור אמרתי להקל פירות הזה לתקן זה הסדר לנ' חלקים . האחד בספור חלום פרעה ומה שפטר לו יוסף ואיך העלה אותו לגדולה ומה שעשה בצבע שנות השבע במארים תחלתו ויהי מקץ עת ותחלנה שבע שני הרעב לנא . ואחר כך בספור שני הרעב וביאת אחי יוסף לפניו לטבור אוכל ומה שקר' לו עמסה תחלתו ותחלנה שבע שני הרעב עד ויקחו האנשים את המנחה . ותקן השלישי כמה שקרה לאחי יוסף עמו ששכחיו את בנימין תחלתו ויקחו האנשים את המנחה וגו' עד סוף הסדר . והנני מחיל בחלק הראשון ואעיר על הספקות והשאלות אשר יפלו כדרכי . ומפני שעקר הספור הזה הוא בחלומות ופתורו' ראיתי להסיר בזה הדרוש ראשונה שאלות כוללת ואחר כך בספקים שאלות פרשיות :

השאלה הא' אם החלומות כלם הם משפע בעליון והודעתו אם לא . ואם תאמר

שהחלומות כלם שיחלמו בני אדם הפועל בהם הוא השכל הפועל או הנרמים השמיימי' המשפיעים על הכח המדמה בלבד כמו שביארנו החוקרים הנה יפלו על זה ספקות . מהם מה שיורו עליו הנביזין בכל יום שחלום אדם פעמים רבות חלומות שאין להם שנין כלל והם המרכזות הדמיון מהיותו מתעסק בתחלומותיו פסם מפני המזג כי צהתגבר האדומה יחלום כאלו שילכוהו בנו אחון נורא יקידתה ובהתגבר עליו הלבנה יחלום שגל במים אדירים וכדומה לזה עד שבעבור יקחו הרופאים פעמים אוחות בחלום מפאת החלומות . ופעמים שמה שיחשק האדם ביום יחלום בלילה וכמו שאמרו' צפרק הרואה (ברכות כה) אין מראין לאדם אלא מהרהורי לבו . אמר רבא תדע לך לא מחזי לאיניס לא דקלא דרבהא ולא פילא דעיל בקופא דמחשא . אמר ליי' קיסר לרבי יבועש אמריתו דחכמיתו כונא אמור לי מה דחוינא בחילמאי . אמר ליה חזית דלתו פראסי ושב לך ורש ג' שקלי בחומרא לדבהא בהרר כוליה יומא ולאורתא חזא . וכן אמר (שם נו) שמואל לטבור מלכא מה יחלום והרהר בו כל היום וחלם כן בלילה וכל זה מורה שהחלומות אינם משפע עליון כי אם מהמרכזות הדמיון עמנו כפי הליחות והמחשבות עד שמפני זה אמר שלמה כי בא החלום ברוב ענין וקול כסיל ברוב דברי' ששם החלום שם נרדף לכסיל . ואמר כי ברוב חלומות והבליים ודברי' הרבה . וישעיהו אמר כי כאשר יחלום הרעב והנה אוכל והקיץ וריקה נפשו וכאשר יחלום הלמא והנה שוחה והנה עיף ונפשו שוקקת כן יהיה האדם כל היום . (ימ"י כג) וירמיה אמר הנביא אשר אתו חלום יפטר חלום ואשר דברי' אתו ידבר דברי' אמת מה לתכן את הבר וגו' ואמר לא תשמעו אל חלומות כס וזכריה אמר (זכריה י' ד') כי התרפי' דברו און וחלומות השוא ידברו הכל ינאמן . והפסוקים האלו כלם מורים כי החלומות הכל הםה ודבר שאין בו ממש וכן בדברי' חז"ל דברי' חלומות אינן מעלין ואינן מורידין ובפרק הירוש' אמרו שכל החלומות הולכים אחר הפה . ואם היו משפע עליון איך יפסק אותם פה הפותח כרונו' אלא שהחלומות עמנו אין בהם דבר אמת ואם אמרו ה'אז המנגד ר"ל שהחלומות השוא ידברו ושקרא מהם ודברים' דמיוני' כוננ' ג"כ יפלו על זה ספקות . מהם הכסיון שענינו הרואות בכל יום אנשים יחלמו דברי' עתידין ויאלו כלם לפועל ותיקיימו ומפני זה כתב הפלוסוף בחוש והמייחש שהיה דעת הקדמונים שהנבואה תבא מהאל והחלומות מהמלאכים והקסם מהשד' והנה החזרה העידה שגאה הודעה אלדית לאבימלך בחלום הלילה על דבר שרה וכן ללכך על דבר יעקב . והשוא הכתוב ענין החלומות לנבואה באמרה (דברים י"ג א') כי יקום צפרק נביא או חולם חלום . וגדשן עשה לנחמן מלחמתו אות בחלום אשר שמע שבי' מספר אדם לחברו בחמה האויבים וכן נתקיים החלום ההוא . וענין שאלו שאמר שלא ענהו השם בחלומות גם באורים גם בנביאים ואלוהא שאמר כי באחת ידבר אל וצתים לא ישורנה בחלום בחזיון לילה וגו' ויאלו אמר מיעד טוב וקניכם חלומות יתלומן וזה ממה שזורה שהחלומות הם מהשפע העליון וההודעה האלדית וכמו שראש מחלומות שר המשקים ושר האופים ומחלום פרעה ומחלומות נבוכדנצר שכלם נתקיימו היותם הודעות אלדיות וכמאמר יוסף את אשר האלדים עשה ה' הראה את פרעה . ודניאל אמר לנבוכדנצר (דניאל ב') גרם אית אלהא שמיא גלי ריזן והודע למלכא מה די להוי בצחתי' וימא . ומפני זה אמרו' שחלום אחד מששים נבואה . ובבראשית רבה אמרו שנוצלת הנבואה חלום שהורו בזה שהיו החלומות השפע ממין הנבואה עם היות שיתחלפו בפתוח ויתר וכמו שכתב הרב המורה בפ"ו ח"ג . ולהיות דעתם זה הרבו החכמה בפסוקים ובמה שזירו וכמו שגא באותו פרק הרואה (ברכות נ"ו) . אמרו הרואה באר בחלום יפסה שלום הרואה קנה בחלום יפסה לחכמה אין מראין דלועין אלא למי שהוא ירא שמים בכל כחו . וכן דרשו על מה שזירו לדברים אחרים הרבה . ומה יסבי' ויאמר החולם אותם והוא ביאור ארוך מלך הגל יורה בכלל היות החלומות הודעה אלדית על העתיד הנה א"כ יש לנו צדוות הזה משכח מול מערכה מהספקות מהנסיון כפי דברי הפלוסוף ודברי חז"ל :

השאלה הב' כשתדע שיש בחלומות הודעה אלדית מי הוא הפועל אותה באמת האם הוא השכל הפועל שיפפע על הכח המדמה וכמו שהוא דעת אבות"מ' ונמשך אחריו הרב המורה באותו פרק הנזכר למעלה או אם יודע זה באמצעות הנרמים השמיימי' שהם הפועלים הקרובים צזאת ההודעה והוא דעת הרלב"ג פ"מ' ממלחמותיו . ואם אמרנו שהשכל הפועל היותו מקנה המשכלות באדם ומשגיח בשמירתו הנה המשפיע בחלומות ההודעה שבהם מלך הסודר הכולל אשר בו וצדוה הנדל הנבואה מהחלום ר"ל שהנבואה יחול שפע הנדל עם השכל ההיולאני והכח המדמה יחד אבל בחלום יחול על הכח הדמיוני בלבד וכדברי הרב בפ"ח ח"ג . הנה כשנניח זה יתחייבו עליו ספקות עמומים . מהם שאיך יודיע השכל הנדל הדבר הפרטי כמה שהוא פרטי פה היות שאין אלו כי אם הסיודר הכולל . ומהם שאיך יודיע הנדל מתי יהיה הדבר לכמה ימים או חדשים או שנים כמו שנראה בחלומות זמיות שהנדל אינו נוטל תחת הזמן ואין בדרך השכל הנמנא אלא הנבלה זמית ואין יתן אותה כן . ומהם שאיך יודיע השכל הנדל דברי' המקריים שיראה האדם בחלום כי הנה מהלך שהם מקריים אין להם סדור ולא הנבלה ואמרנו ששהיה הודעה מוגבלת בדברים המקריים הוא מאמר פותר נפשו לפי שמה שהו' בקרי וצדודמן אין לו כנות יסודר מהם ויודע שרוב מה שזוד' בחלומות' הם הדברי' הפרטיים והדברים המתחדשים על גל הקרי וההודמן בהגל' זמנית . והנה אב"ר להחיר הספקות האלה כתב אם לפנין הפרטיים שכתו ששכל הנדל יתן הליחות כוללת ויקבלם החומר קבול פרטי כן הענין בזה רוצה לומר שזוא יתן בחלומות הסודר הכולל אבל הדמיון יקבלוהו פרטי . ולענין הדברים המקריים החלים המאמר שלא יתכן שתיהם זאת ההודעה שחלום ונבואה